

HRONIKA

TRENUTAK KRITIČKOG PREISPITIVANJA ČASOPISA

Pismo Predsednika i Izvršnog biroa Saveza komunista Jugoslavije podstaklo je akciju kritičkog preispitivanja rada u svim sferama delatnosti, te i u kulturi. Polazeći od načela koja proističu iz Pisma, Zaključaka 52. sednice PK SK Vojvodine, kao i od drugih dokumenata Saveza komunista koja govore o idejnoj i klasnoj opredeljenosti kulture i umetničkog stvaralaštva u našem društvu, Redakcija *Polja* je tokom ovog proleća na nekoliko sastancima analizirala svoj rad u toku protekle dve godine, to jest programsku orijentaciju časopisa i doslednost u njenom realizovanju, sa posebno naglašenom pažnjom razmatrajući idejni i klasni elementat objavljenih tekstova. Odmah nakon svog konstituisanja, Aktiv Saveza komunista Tribine mladih poduhvatio se kritičkog preispitivanja celokupne delatnosti Tribine mladih, te tako i časopisa kojima je ona izdavač. Na zahtev Aktiva, Redakcija *Polja* je komunistima Tribine mladih predočila analizu svoga rada.

Analiza »Polja«

Prethodni dvogodišnji period protekao je u znaku napora novoizabrane Redakcije da oživi i učvrsti časopis, koji pre toga pola godine nije uopšte izlazio zbog konceptijskih, pa i ličnih nesuglasica među pojedinih članovima bivšeg uredništva, što se i daleko ranije manifestovalo u časopisu povremenim gubljenjem njegove osnovne orijentacije i neredovnim izlaženjem. Zbog ove krize nova Redakcija našla se pred mnogobrojnim i složenim problemima: veze sa saradnicima su zamrle, prodajni punktovi takođe, nasledeni su dugovi iz prethodnog perioda, a »finansijer« je iskazao svoju sumnju u mogućnost opstanka časopisa dodeljujući mu nedovoljna sredstva. Nova Redakcija zasnivala je svoj izdavački program i uredničku politiku na temelju definisanosti *Polja* kao časopisa za kulturu i umetnost koji ima zadatak da podstiče kulturno i umetničko stvaralaštvo u Vojvodini i Jugoslaviji, da prevashodno bude otkrenut mlađoj generaciji, da bude otvoren za celokupno bogatstvo raznoglasnih umetničkih afiniteta, sa posebno naglašenom brigom za stvaralaštvo koje se iskazuje na jezicima narodnosti, da bude u dosluhu sa svim izuzetno vrednim savremenim domaćim umetničkim činom i teorijske misli u svetu, kako bi pružio plodotvornu podsticajnu informaciju domaćim stvaralacima, kao i da bude delotvoran, idejno i klasno jasno opredeljen kulturni agens u sredini u kojoj traje.

Obnavljane su stare i stvarane nove saradničke veze, časopis je jasnije profilirao svoje rubrike, otvarao nove, kriterijum izbora materijala postao je stroži no ranije, brojevi su izlazili izuzetno redovno, Redakcija je proširena nakon izvesnog vremena sa još nekoliko mladih stvaralaca, proširena je distributerska mreža, prodaja se udvostručila u odnosu na period pre krize, — a sve to je uslovlilo da *Polja* iz meseca u mesec beleže kvalitetan rast.

Međutim, bilo je krupnih poteškoća i ne retkih propusta i slabosti. Tako su se, na primer, javili pokušaji osporavanja osnovne koncepcije časopisa. U raznim prilikama, sa nejednakim intenzitetom, postavljalo se pitanje: da li *Polja* nameniti isključivo tradicionalnom ili isključivo eksperimentalnom umetničkom izrazu? I uvek su se u tim diskusijama različiti umetnički izrazi dovodili u radikalno suprotstavljen, nekoegzistentan odnos. A redovno se, pri tom, previdalo da se međusobno opozitna umetnička strujanja nalaze u neraskidivoj uzajamnosti, odnosno u obostrano korisnom plodotvornom odnosu. Uproščeno rečeno, avangardno se rađa, između ostalog, i kao reakcija na tradicionalno, a tradicionalno, pak, dovedeno u pitanje ovom negacijom, mora neprestano da se preispituje, da dolazi do nove samosvesti i da zauzima kritički odnos prema nasleđu na koje se oslanjanje, revidirajući njegove vrednosti i stvaralački, dakle sa elementom novog, dograđujući ga. Zaboravljalo se, takođe, da se ne može jedan časopis — pogotovu onaj koji se tokom osamnaestogodišnjeg postojanja afirmisao upravo time što se nije hteo zatvoriti u uske granice jednog grada, pa čak ni u neširoke okvire jedne Pokrajine — pretvoriti u glasilo koje bi pripadalo tek nekolicini stvaralaca i bilo sve od jednog jedinog umetničkog senzibiliteta i ubeđenja. S druge strane, zanemarivala se činjenica da je u ovoj sredini teško naći (a društveno i sasvim neopravdano) materijalnih sredstava za pokretanje i izdavanje većeg broja umetničkih usko koncipiranih glasila namenjenih po istovetnom afinitetu u grupe okupljenim stvaralacima. Zato smo, dakle, u proteklom periodu s podjednako zainteresovanošću otvorili prostor u časopisu za onaj avangardni izraz, koji, pored negacije tradicionalnog, nudi i neku novu vrednost, kao i za onaj klasični koji ne oponaša jalovo tradiciju, nego je kritički preispituje i stvaralački dograđuje.

Budno pazeći da ne posvoji časopis, Redakcija se istovremeno borila da ga očuva od domašaja mnogobrojnih klanova u kulturi. Jer, u mnogobrojnim diskusijama o koncepciji i zadacima *Polja* javljali su se često i bili vrlo čujni upravo glasovi ljudi okupljenih u zajedništvo ne po sličnosti ili istovetnosti stvaralačkih afiniteta, nego po istovetnosti privatnog i privatističkog interesa. Grupa koja je svoje iskaknute, rukovodeće položaje u novosadskim kulturnim institucijama na monopolistički način zloupotrebljavala zarad ostvarenja ličnih, svome talentu, znanju i radu neprimerenih interesa, koja je bučno organizovala svoje lažne uspehe, a sa prezirnom ćutnjom, omalovažavajućom rečju, a ponekad i pogromaškim invektivama osporavala istinske umetničke domašaje, u proteklom periodu, a sve donedavno, pokušavala je da onemogući normalan život i rad časopisa. Nikako ne pristajući da se njihov rad i stvaralaštvo, poput dela svih drugih autora, bez pristrasnosti, objektivno procenjuje i da na toj osnovi počiva njihova saradnja sa časopisom, ta grupa je ne samo u usputnim razgovorima, nego i u javnim diskusijama na punktovima vitalnim za postojanje i rast kulture i stvaralaštva, o *Polji* širila dezinformacije i laži, zasnivajući na njima osporavajuće ocene o časopisu, ponekad se čak ne ustručavajući ni od lepljenja negativnih idejno-političkih etiketa, te tako pokušavajući da ostvari dvostruku manipulaciju — i časopisom i mnjenjem kulturnih i političkih radnika.

U oblasti književne kritike *Polja* su ostvarila značajan poduhvat. Međutim, baš su se u istovremeno ispoljile i najznačajnije slabosti. U 1971. konstituisana, rubrika namenjena književnoj kritici uspešla je tokom proteklog perioda da se proširi, stekne velik broj saradnika iz svih značajnijih književnih centara i da postane jedna od najčitanijih deonica u časopisu. Negujući u *Indeksu knjiga* kratku književnu kritiku koja već svojom prvom rečenicom zalazi u središte predmeta mišljenja, *Polja* su tokom protekle dve godine uspešla da kritički

komentarišu preko sto naslova, odnosno skoro sve najznačajnije knjige mladih stvaralaca. Značaj ovoga poduhvata ne treba, naravno, ceniti samo po broju prikaza, nego, pre svega, po tome što su ti kritički osvrti, skoro bez izuzetka, nalazili moralne snage i estetičkog argumenta da procenjuju autohtone vrednosti umetničkog dela, ne opredeljujući se u svojim sudovima razlozima kritika koji uveliko zamućuju skalu vrednosti u savremenom trenutku mlade jugoslovenske literature. Ne treba, najzad, prenebregnuti ni činjenicu da su u *Indeksu knjiga* počeli da izgrađuju svoj teorijsko-kritički odnos prema beletristici preko desetak sasvim mladih autora. Međutim, povodeći se za raznovrsnim savremenim strujama književne teorije, od kojih neke, iako nove, nisu odista i avangardne, književna kritika *Polja* ponekad je pretežno promišljala formulu strukturu dela, a previdala njegovu semantičku bit, a dešavalo se i da se, uljuljkana u san o svojoj samodovoljnosti, prepuštala ispraznom esteticizmu. Najkrupnija mana ove književne kritike je njena nedovoljna zasnovanost na marksističkoj estetici. Nesumnjivo da je uzrok tome u nevelikom i životnom i literarnom iskustvu autorā, u neizgrađenosti njihovog stvaralačkog lika, koji tek počinje da se jasnije profilira, ali, svakako, i u tome što se savremena jugoslovenska marksistička filozofija nedovoljno bavila problemima estetike i vrednovanja umetničkog dela, kao i u tome što se marksistička estetika nije konstituisala kao celovita i obuhvatna teorija umetnosti. Činjenica da ova kve slabosti ne karakterišu samo književnu kritiku *Polja*, no i skoro svih drugih jugoslovenskih časopisa za kulturu i umetnost, nikako ne opravdava manjkavost našeg rada, nego nas, naprotiv, još više obavezuje na jasniju i sledniju orijentaciju ka marksističkoj kritici. Redakcija je činila poduhvate na ovom planu, prevodeći dela nekoliko teoretičara marksističke estetike, no to svakako nije dovoljno. Takve napore moramo ubuduće znatno intenzivirati. U ovom trenutku već je započet rad na tematskom broju koji će biti posvećen tekstovima koji promišljaju problematiku marksističke kritike umetnosti.

Prevodeći tekstove iz svetske umetničko-teorijske i filofske misli, imali smo nameru da čitaoce upoznamo sa delom onoga što je u toj misli u ovom trenutku aktuelno i po vrednosti značajno. Pokušali smo da pratimo estetička i druga zbivanja koja znače korak dalje ili korak u stranu u odnosu na tradicionalno evropsko mišljenje. Nekolike najkrupnije i najznačajnije probleme kompleksnije smo osvetlili u tematskim brojevima, objavljujući veći broj tekstova glavnih predstavnika određene umetničke ili teorijske struje. Tako je u jednoj svesci *Polja* razmatran problem broja, kao jedan od temeljnih problema svih dosadašnjih civilizacija, a potom smo po jedan broj posvetili konceptualnoj umetnosti i tumačenju i razumevanju teksta (hermeneutici), kao najaktuelnijim pitanjima današnje umetnosti i teorije.

Godinama se s razlogom prigovaralo da su *Polja* isuviše svestremenska, bez žiga trenutka i prostora u kojima se pojavljuju. Imajući na umu opravdanost ove primedbe, a sa intencijom da se časopis čujnije užljebi u tokove svakodnevnih kulturnih zbivanja, te tako da uveća kulturno-društveni značaj mesečnika, Redakcija je u novoj seriji *Polja* otvorila *Hroniku*, koja iz broja u broj beleži događaje u kulturi i najznačajnije poduhvate u kulturnoj politici. Tekstovi u ovoj rubrici sve su mnogobrojniji, sve ređe se dešava da je beleška svedena na vest bez komentara, bez jasno opredeljenog kritičkog stava. Bile su česte ankete o najvitalnijim problemima stvaralaca i stvaralaštva, ali još uvek nedostaju tekstovi koji bi sasvim neposredno inicirali razgovore o najbitnijim problemima kulturne politike danas i ovde. Odsustvo polemike, koja ume u sukobu mišljenja da ukaže na najbolja rešenja, takođe pokazuje da na ovoj rubrici od nevelika veka treba uložiti

još mnogo uredničkog napora da bi se sa-
brao i veći broj saradnika i veći broj pri-
loga sa jasnije no do sada determinisanim
stavom o zbivanjima koja su predmet miš-
ljenja. *Poljima* su neophodni saradnici spo-
sobni za sociološka istraživanja kulture i
umetnosti, u čemu je vidna manjkavost čas-
opisa. Sasvim je nesumnjivo da bi ovakve
analize osvetlile odnose na relacijama kul-
tura — društvena zajednica, stvaralac —
društvo, dakle upravo one stožerne proble-
me kulturne i stvaralačke svakodnevnice
iz kojih izviru mnogobrojne nedoumice u
današnjoj kulturnoj politici.

Skoro da nema broja bez prevoda iz
književnosti narodnosti Jugoslavije, no iako
je do sada na tom planu znatno učinjeno,
time ne možemo u potpunosti biti zado-
voljni. Potrebno je, naime, ne samo meha-
nički s vremena na vreme objavljivati pre-
vedenu poeziju, prozu i esejistiku, nego is-
traživati i otkrivati crte zajedništva neko-
likih književnosti istog podneblja a razli-
čitih jezika. To je posao koji pripada, pre
svega, kritičarima okupljenim u redakcija-
ma i oko časopisa, ali i časopisi mogu
značajnije produbiti svoju saradnju izda-
vanjem zajedničkih brojeva. *Uj symposion*
i *Polja* imali su takvih pregovora, te se mo-
že u skoroj budućnosti očekivati da će se
u istom trenutku oba časopisa baviti po-
nekim istovetnim pitanjima stvaralaštva.
To će, u svakom slučaju, biti korak ne sa-
mo ka prisnijoj saradnji dva časopisa, ne-
go i ka dubljem prožimanju kultura razli-
čitog jezičkog izraza.

Ovoj sredini, koja ima bogatu pozoriš-
nu, likovnu i muzičku tradiciju, koja je da-
nas značajan centar pozorišnog, likovnog
muzičkog, a od nedavna i filmskog stva-
ralaštva, upadljivo nedostaju kritičari. U
stvaranju ovakvog kadra zadatak *Polja* ne-
sumnjivo je izuzetan. Nedovoljni su napori
koje je Redakcija u tom smeru do sada
činila: sem nekih likovnih i pozorišnih,
Novi Sad još ni danas nema mladih muzič-
kih i filmskih kritičara, a to može, zapravo
već jeste porazno ne samo za jedan časopis,
nego i za celokupno umetničko stvaralaštvo
i kulturu jedne sredine.

Krupna slabost rada Redakcije očituje
se u nedostatku izvernih normativnih akata,
što je uslovljeno nedostatkom takvih
akata na nivou čitave kuće. Ni stepen in-
tegracije *Polja* sa drugim redakcijama Tri-
bine mladih, ni stepen samostalnosti časopisa
u odnosu prema drugim delatnostima
Tribine nije dovoljno precizno određen. Novi
Statut Tribine mladih ne osvetljava sasvim
jasno status časopisa u kompleksnoj
strukturi kulturne ustanove u kojoj se na-
lazi. Sasvim je očigledno da je časopisu
preko potreban savet. Na potrebu što skori-
rijeg konstituisanja saveta časopisa ukazuju
ne samo nepovoljna iskustva dosadašnje
prakse, u kojoj Savet cele kuće nije
mogao na podrobniji način da se bavi pro-
blematikom časopisa, nego i proces kore-
niranih promena koje se u ovom trenutku
dešavaju u čitavom društvu, te dakle i u
kulturi.

Zaključci

1. Idejna i klasna opredeljenost časopisa
sa proteklom dvogodišnjem periodu bila
je u osnovi pozitivna, a manjkavosti časopisa
javljale su se u trenucima nedosledne
realizacije usvojene koncepcije.

2. Časopis nije podlegao manipulacija-
ma klanovski organizovanih i monopolističkih
grupa u kulturi Novog Sada, ali, s
druge strane, propustio je da na javan na-
čin žigoše kako te, tako i pojave anarho-
hijerarhizma, lažne avangardnosti, pomodarstva,
«elitizma» i idejne dezorijentisanosti u
stvaralaštvu mladih ove sredine. Izvestan
prodor ovakvih negativnih pojava — doduše,
u neizrazitoj formi — osetio se i na
stranicama *Polja*.

3. Književna i druga kritika *Polja* nije
bila u dovoljnoj meri zasnovana na marksisti-

čkom promišljanju beletristike, kao i dru-
gog umetničkog stvaralaštva. Zbog toga se
kao najvažniji zadatak Redakcije u pred-
stojećem periodu javlja potreba da šire no
do sada otvori stranice časopisa za teore-
tičare marksističke estetike, koja treba da
bude platforma za kritičko ocenjivanje u-
metničkog stvaralaštva.

4. Neophodna je veća angažovanost časopisa
na sociološkom istraživanju kulture, a
takođe i njegovo znatnije učešće u odre-
đivanju i ostvarivanju kulturne politike
sredine u kojoj traje.

5. Rad na doticaju i prožimanju razno-
jezičkih književnosti ovoga podneblja mora
se ubuduće još više intenzivirati.

6. Konstatovane slabosti u radu časopisa,
kao i proces značajnih ustavnih promena
u našem društvu nameću Redakciji i
Savetu Tribine mladih, kao izdavaču, po-
trebu što skorijeg konstituisanja zasebnog
saveta *Polja*.

U okviru debate o celokupnoj delatnosti
Tribine mladih, Aktiv Saveza komunista
Tribine mladih je 6. juna i 3. jula 1973. godine
razmatrao i prihvatio analizu rada
Redakcije *Polja*. Ovu analizu takođe je raz-
matrala i Komisija Pokrajinskog komiteta
SKV za nauku, obrazovanje i kulturu na
svojim sednici od 9. jula 1973. godine, u
okviru rasprave o uređivačkoj politici časopisa
za kulturu i umetnost koji na jezicima
naroda i narodnosti SFRJ izlaze u Vojvodini.
Tom prilikom formulisani su i sledeći:

»Zaključci Komisije PK SKV za nauku,
obrazovanje i kulturu

Decentralizacija kulturne politike stvo-
rila je veliki broj punktova odlučivanja, pa
i u časopisima. To je bio važan preduslov
za demokratizaciju časopisa, za njihovu
stvaralačku politiku, za porast inicijativa.

Međutim, ovi procesi su se predugo za-
državali u početnim oblicima samoupravljanja,
sporang povezivanja sa drugim časopisima,
da ne kažemo drugim delatnostima. To je
doprinelo da se ojača moć zatvorenih
monopolističkih grupa i klanova unutar časopisa.

Te pojave su vodile 'podešavanju' samo-
upravljanja i 'krojenja' časopisne politike
po meri interesa grupa i grupica, koje su

težile da svoje određene uske interese na-
metnu kao društvene.

Dakle, došlo je do monopolističkog od-
lučivanja i arbitriranja, manje više kod svih
časopisa, naročito kod *Polja* i *Uj Simpozijuma*
a najmanje kod *'Stražilova'* i *'Uzenet'*.

Upravo zbog nedovoljno razvijenog sa-
moupravljanja i svojevršne otuđenosti od
položaja i interesa radničke klase, u vred-
novanju društvenog razvoja i ukupnog du-
hovnog stvaralaštva, došlo je do kritiziranja
prema dosadašnjem razvoju našeg društva,
devalvacije tekovina revolucije i do nekri-
tičnog prihvatanja različitih tuđih idejnih
opredeljenja.

U našim časopisima se ne oseća anga-
žovanost, intenziviranje idejnog i političkog
života vezani za Pismo i X kongres SKJ
iako su časopisi izuzetno značajan vid idej-
ne komunikacije, instrumenat mobilizacije
intelektualnih kapaciteta. Ne mali broj na-
ših časopisa dali su prostor raznim raspra-
vama, studijama sa heterogenim idejnim
sadržinama i usmerenosti.

Međusobni kontakti časopisa kako u
Vojvodini tako i van nje bili su veoma slab-
i, izuzetak *'Stražilovo'*, *'Svetlost'* i *'Novi
život'*.

Nedostaje marksistička kritika kao je-
dan od preduslova razvoja duhovnog stva-
ralaštva, teorijske misli, tu pre svega misli-
mo na časopise *'Hid'* i *'Letopis'*. Nedostaje
revolucionarne angažovanosti, nema opredel-
jivanja jer su prilično daleko od naše
društvene prakse, i glavnih tokova, —
društvenih zbivanja. Naši časopisi nisu bili
rezonantni na zbivanja od šireg značaja za
naše društvo, pa samim tim i na razvoj
duhovnog stvaralaštva.

Pozitivno je što su većina časopisa bili
otvoreni prema mladim stvaralocima, isti-
na bilo je i ovde dosta pomodnog kvazi
'levog' estetski i idejno nezrelod i stranog
osnovnim stavovima SKJ o duhovnom stva-
ralaštvu.

Osnovno idejno i političko opredelje-
nje SKJ o ravnopravnosti naroda i narod-
nosti, njihovoj povezanosti i zajedničkom
življenju u odnosu njihovog kulturnog raz-
voja danas, kao i puno i dužno poštova-
nje njihovog istorijskog kontinuiteta i kul-
turnog nasleđa nedovoljno je zastupljeno u
većini naših časopisa.

Zatvaranje časopisa u svoje uske okvi-
re, odvajanje od ostalih delova duhovnog
podneblja Vojvodine i Jugoslavije pa sa-
mim tim i sprečavanje međusobne cirkula-
cije ideja i prožimanja nacionalnih kultura
u najmanju ruku znači osiromašenje i kon-
zerviranje svoje nacionalne kulture, a što
je korak unazad, neprihvatljiv za naš sa-
moupravni koncept razvoja kulture. Komisi-
ja PK SKV predlaže da se u časopisima
izvrši preispitivanje kadrovske strukture.

Možemo slobodno reći da smo još dale-
ko od toga da se međusobno dovoljno poz-
najemo.

Ako naši časopisi budu ispunili ove
svoje funkcije onda će oni dobrim delom
odgovoriti onim svojim ciljevima i zadaci-
ma koji su naznačeni u Zaključcima IV
konferencije SKJ kao i u osnovnim stavo-
vima SKJ o kulturi kao integralnom delu
društvenog života naše samoupravne soci-
jalističke stvarnosti.»

Polazeći od ovih Zaključaka Komisije
PK SKV za nauku, obrazovanje i kulturu,
Aktiv Saveza komunista Društva književni-
ka Vojvodine 12. jula je, takođe, raspravljao
o časopisima Vojvodine, ali u ovom trenu-
tuku ne objavljujemo diskusije sa tog sa-
stanka, jer još nisu «skinute» sa trake.
Vojvođanski časopisi biće predmet analize
i na sastancima Književne kolonije u Ka-
njiži, koja će se održati krajem septembra.
Na izvestan način uvod u ove razgovore
predstavlja sastanak urednika časopisa, ko-
ji je proletoz održan u Subotici, gde su
već naznačene najkrupnije i najbitnije teme
debate.